

WSOY

HEIKKI TURUMEN
VINORISTIN KANSA

Heikki
Turunen

Vinoristin
kansa

Kuokka ja kannel
II

ROMAANI

WERNER SÖDERSTRÖM OSAKEYHTIÖ
HELSINKI

© HEIKKI TURUNEN JA WSOY 2016

ISBN 978-951-0-42780-4

PAINETTU EU:SSA

Suatnoi – tasavallan panttivangit

1

Akkiä hän oli jossain, mikä oli kuin onnellisimpien lapsuuskesien Suojärvi. Oli heinäaika, suloisen lämmin, hän pikkutyttö, äidin lemmikki ruskein arpi-naarmuisin säärin ja punarusettisin palmikoin, vain lukemaan ja uimaan oppiminen ja Silja-nuken hoito huolenaan. Kaikki ihailivat yöntummia vinoja silmiä ja odottivat hänestä jotain erityistä. Ilmanrannan autereissa haamotti punertavia kumpupilviä, tsasounan sipulitorni vinoristeen kiilteli kultaisena taivaan loistoa vasten. Sen kolmen erikokoisen kirkonkellon kilkkeessä oli jotain riemuitsevaa, kun he menivät lehmillä ratsastaen paimeneen Klaudian, Zojan, Raunon ja Zinaidan kanssa. Rauno, kaunis laulaja-poika uimahoususillaan ja variksensaappaisin kintuin, ratsasti hänen kanssaan samalla lehmällä, isolla rauhallisella Tsomalla, joka oli saanut nimensä erikoisen pitkäripsistä lempeistä enkelinsilmistään. Maapalon hajuun sekoittui timotein, saunansavun ja tuoreen koivunlehvän tuoksuja. Ilma riukuaitaisten karjokujien ympäröimien koristeellisten novgorodilaistalojen yllä värjyi niistä hohkaavassa kuumuuden ongassa. Posuadan rajajärvi nokiotsaisten savu-

saunojen, horsman purppuran ja mesiangervon kermanvaaleiden kukkahattaroiden värittämien rantakunnaiden perällä, taustallaan harmaa venäläiskylä, välkehti raukeasti helleauringossa – Hospodi, miten se välkehtikin.

He veivät paistettuja ahvenia ja sokerijauhoisia lämpimiä munkkeja raivuutalkoissa oleville isälle ja Johanneksele. Äidin hiuksien ja kesänruskeiden käsivarsien tuoksussa, kun se kuokoksella jostain syystä äkkiä rutisti häntä kyynelet silmissä, oli jotain sanomattoman armasta. 'Hassu setä' kyykötöi kuokkansa vieressä tupakalla lihaksikas ylävartalo mustanruskeaksi päivettyneenä, nenäliinasta solmittu lakki päässä ja sanoi häntä höpsöksi työntölyläiseksi. Hänkin innostui serkkutyttöjen kanssa kantelemaan risuja raiviolla palaviin murtokasoihinsa. He ulvoivat riemusta korkeuksiin hulmahtelevien lieskojen ja kipinäryöppyjen ja verenkarvaisten savupyörteiden tuntuessa ulottuvan runonlaulaja Pedri Shemeikan näköisenä heitä katsovan Jumalan huoneille.

Sitten hän oli taas äidin ja Outi-täidin apuna suojelukuntatalon sokkelitalkoissa hernekeittoa kokittamassa. Sylikummi, vanhanaamaisen koulupojan näköinen Pajuranta, otti ruokatunnilla syliin ja painoi hänen paljaan jalkansa juurivaletun rappulaatan pehmeään ruukkiin. Ensin se sanoi siihen jäävää jalkapohjan kuvaa länteen pakenevan ihmisen jalkaa muistuttavan Hyrsylänmutkan jäljeksi, mutta päättikin että se oli sen Venäjän karhun sylistä Atlantille karkaavan pitkämekkoisen neidon jättämä, miltä Suomi näytti pohjoismaiden kartalla ja EmäMaarian silmissä. Kaikki nauroivat ja taputtivat käsiään. Laatokan manasterien kaiun hyminänä alkava Valamon pyhittäjäisien slaavinkielinen kumea kirkkolaulu voimistui avaruuden täyttäväksi melkein pelottavaksi jyminäksi.

*Hospoti pomilui, Hospoti pomilui, Hospoti pomilui,
sillä katso, minä näen uuden taivaan ja uuden maan.
Ensimmäinen taivas ja maa ovat kadonneet, eikä merta
enää ollut.*

*Näin pyhän kaupungin, uuden Jerusalemin
laskeutuvan taivaasta Jumalan luota juhla-asuisena
kuin morsian kaunistettuna sulhasta varten...*

Hän käsitti kuolleensa, olevansa lapsuuden Karjalan näköisessä paratiisissa ja tunsii helpotusta päästyään loputtomien sotien ja kuoleman maailmasta äidin luo lapsuusuntensa Saaronin niityille raamatun pyhien yhteyteen, kuten äiti oli sanonut taivaasta. Isää ja Johannesta, Outia ja Kaarloa ja nuorempia sisaruksia oli tosin ikävä, mutta äiti tyyntytteli sanoen, ettei elävät voi olla Jumalan luona. Häpeäkseen hän tuli surulliseksi käsittäessään, että Raunon oli pakko olla kuollut, koska tämä oli siellä; oma evakomatka oli päättynyt paratiisiin, mutta hän halusi että kouluihastus, papiksi aikova Hyrsylän tsasounan entinen ponomari, alttaripalvelija, olisi saanut jäädä maan päälle kokemaan aikuisuuden, lastensaannin ja Karjalan yhdenytymisen näkemisen onnen.

Hän häikäistyi ja vapisi pelonsekaisesta riemusta: Isä ja Poika, ympärillään apostolien ja kerubien piiri, hahmotuivat Jumalan valtaistuimen kirkkaudesta muodostaen pilviin samanlaisen täydellisessä kauneudessaan lähes pelottavan ryhmän kuin Valamon yläkirkon kattomaalauksessa, jonka alla, tummassa bysanttilaisessa valonhämyssä, hän uskoi kerran nähneensä omin silmin poikaikäisen Jeesuksen elävänä, ja luvannut seurata tätä äidin tavoin suureen rakkauteen ja ihmisen ja maailman kauneuteen uskoen, minne hyvänsä elämä hänet johdattaisi.

Äidinikäväisistä unista tutun ylhäisen maan puutarhoissa ja ukkosena vuorenrinteillä jylisevän munkkien kuoron resitatiivinen puhelaulu tuki lohduttavaa ajatusta, että hän oli sittenkin muita suojärveläisiä onnellisemmassa asemassa – päässyt heidän venäjänkuuloiselle puhetavalleen nauravan karun ja köyhän, sodan runteleman Suomen sijaan taivaaseen evakkoon.

*Hospodi pomilui, Hospodi pomilui, Hospodi pomilui,
nyt me salaisesti kuvaamme kerubeja,
kuvaamme kerubeja, ja eläväksi tekeväille
Kolminaisuudelle pyhintä virttä veisaamme
pyhintä virttä veisaamme, heittäkäämme pois
siis kaikki huolet maalliset, kaikki pois
maalliset huolet, Amen. Ottaaksemme vastaan
kaikkeuden Kuninkaan, jota näkymättömästi
seuraavat enkelein joukot, halleluja, halleluja,
Hospodi pomilui, Hospodi pomilui, Hospodi...*

– Herätys! Manja! Kuulitko sinä, nukkuuko se herrujumal.

– Ei pijä maguamah ruveta, hos (*vaikka*) kui tuntuisi, ga on hyvöin'i olla ku jallat ei palele.

– Se olloh turtumista, kuoleman esiaste, iänigusen unen alku.

– Liikkua pidäy kaiken aigua, verrytellä da kipristellä varbahie. Kuulouko häi? Manja, Manja, MANJA!

Yhteen ääneen puhuvien Klaudian ja Zojan kauhistunut säkätyks ja ravistelu kahden puolen havahdutti hänet onnellisimpiin lapsuusmuistoihin pohjautuneesta taivasuudesta, jota hän oli ehtinyt nähdä horrostilassa, palelemisen tuskan hellitettyä ja muututtua miellyttäväksi tunnottomuudeksi. Sen jälkeen kesti hetken käsittää ja hyväksyä,

että he olivat edelleen täydessä ihmislastissa rymistävän vankiauton lavalla talvipakkasessa matkalla jonnekin Venäjälle, ehkä Siperiaan, Stepanida-mummin ja pikku Toivon jäätyneet ruumiit vieruskavereinaan. Unen Siljanukke sylissä oli äidin kuoltua hänen vastuulleen jäänyt pikkusisko, Valamon pyhittäjäisien puhelaulu Pajurannan tuttuja laulurukouksia. Jalat olivat pelottavan tunnottomat, paleli vain poskipäitä ja nenää kuin elämää olisi jäljellä enää niissä. Saadakseen veren kiertämään niissä hän jatkoi epätoivon vimmallalla nukahduksen keskeyttämiä verryttelyliikkeitä, ravisteli isän turkkiin käärittyä Siljaakin. Lähistöllä Paraskeva ja Larja pitelivät Outia paikoillaan tämän kirkuessa hysteerisesti, että hyppäisi kuolleine vauvoineen liikkuvasta autosta tielle. Toivonsa menettänyt Pajuranta valmisti itseään kuolemaan lukemalla ulkomuistista Raamatun tekstiä ortodoksipappien monotoni- sen puhelaulun tapaan.

*Ja valtaistuimen luota kuului voimakas ääni, joka sanoi:
'Katso, Jumalan asuinsija ihmisten keskellä!
Hän asuu heidän kanssaan, ja heistä tulee
hänen kansansa. Jumala itse on heidän luonaan
ja hän pyyhkii heidän kyyneleensä. Kuolemaa ei enää
ole,
ei murhetta, ei valitusta, sillä kaikki entinen on
kadonnut...'*

Sitten vain viima vinkui, häkäpönttöautojen savukitkun sekainen pakokaasujen lemu oksetti, kun he huristivat kymmenien kuormurien kolonnassa – valoineen pimeällä kuin jättimäinen kiiltomato – raivokkaasti säkenöivien pakkastähtien alla kohti tuntematonta määrän-

päätä. Pistinkivääri lavan etunurkassa seisovan vartijan olalla kiilsi halokehän keskeltä pääkallon näköisenä katsovan kuun valossa. Maksimoffin ukko lavan toisessa reunalla huusi autonrytinän säestämän itkun ja valituksen yli Hyykyn vaarille ja Naakan Sergeille kohmeenkankein suin ja äänin, että ei heitä ainakaan Petroskoihin viety ammuttaviksi, koska autokolonna oli kääntynyt avoimen rajan päiviltä tutun Prääsän risteyksessä etelään. Tammi vuori – aukoen hassunkurisesti suutaan palelevan naaman verenkierron elvyttämiseksi – karjui Hämyksen Grigorille, että heitä taidettiin kyyditä Syvärin joukkohaudoille.

– Ei edes venäläinen olisi muuten lastannut seissemäsatoa naista, lasta da vanhusta avokuormureihin nellänkymmenen asteen pakkaisel, muga kui kyydittäväksi turvah valkieldu kuolemalta. Joksi lumipukuista suomelaisoldattua muiten pä'istah N'evvostoliitus. Niil issel raukkoloil ku ei ole lumipugui ni yhtä.

– Voi sianvittu! harmaasänkinen Hamutta karjahti.
– Hyö isse olloh rusgie kuolema.

– Eikö enämbikin punain'i. Rusgie tarkoittaa punasta vain karjalan kielimurdehes.

Pajuranta koetti hukuttaa miesten puheet lasten korvissa raamatunlauseisiin. Jykevä Tammivuori sen kuin kovensi ääntään ja ilkkui Hautavaarassa sattuneelle tapaukselle, jossa ryssä oli ampunut iltahämärässä kaksitoista maanmiestään, koska nämä olivat pukeutuneet heidän tietämättään kaatuneilta suomalaisilta ottamiinsa lumipukuihin. Silja näkyi katsovan pienen kapiroarkun päällä paa saavaa Pajurantaa silmät suurina, kuin olisi kuullut vain tämän puhelaulun. Koettaessaan epätoivon vimmallalla pitää itseään ja Siljaa sulana ja hengissä Manja sattui näkemään ohjaamohyitin pienestä takaikkunasta, että Jermein

Anni oli siellä kuljettajan ja toisen venäläissotilaan keskellä, vaikka niihin oli pitänyt otettaman vain raskaana olevia naisia. Tämä näytti vielä nauravan kuin olisi kuulut Pajurannan hurmossaarnan ja käsittänyt sen hänen taivaallisen olonsa ylistykseksi.

»Ja hän näytti minulle elämän veden virran, joka kirkkaana kuin kristalli juoksi Jumalan valtaistuimelta. Keskellä sen katua ja virran molemmin puolin oli elämän puu, joka kantoi kahdettoista hedelmät, antaen joka kuukausi hedelmänsä, ja puun lehdet ovat kansojen tervehdyttämiseksi. Eikä mitään kirousta ole enää, mutta Jumalan ja Karitsan valtaistuin on ja hänen palvelijansa palvelevat häntä ja näkevät hänen kasvonsa ja hänen nimensä on heidän otsissansa. Eikä yötä ole enää oleva, eivätkä he tarvitse lampun valoa eikä auringon valoa, sillä Herra Jumala on valaiseva heitä ja he hallitsevat aina ja iankaikkisesti...»

Siperiaan tai teloitusr ryhmän eteen heitä ei sentään kyyditty. He päätyivät Interposolkan vankileirille Laatokan koilliskulmalla, puolensadan kilometrin päässä Aunuksenlinnan kaupungista. Linnuntietä sinne oli Hyrsylänmutkan eteläkärjestä tuskin kahdeksaakymmentä kilometriä, mutta Petroskoin tien ollessa sotilasajoneuvojen käytössä siviilivankeja kuljettavien autojen oli väistettävä niitä ajaen umpisia kiertoteitä, jolloin matkaa kertyi puolta enemmän. Painajaismainen automatka pysähdyksineen halki hyisen Etelä-Aunuksen kesti sen tähden yön yli pitkälle seuraavaan päivään. Moni palellutti itseään pahanpäiväisesti tai kuoli kylmään ja puupilkkeillä toimivien häkärönttöjen pakokaasuihin. Yksi ja toinen sai kiit-

tää hengestään Veskelyksessä ja Prääsän koululla olleita lämmittelytaukoja puuronsyönteineen. Juoksutuslumen tukkimalle tielle juuttuneet autot olivat niinkään monen pelastus, tarjosivathan ne heille aina tilaisuuden lumenluontiin ja jaloitteluun ja verenkiertoa elvyttäviin, kylmän kangistamia jäseniä lämmittäviin voimisteluliikkeisiin.

Pajalan tytöt pitivät pelastajanaan myös heidät Hyrsylässä lähtöpaikalle hevosella ajanutta ukrainalaisotilasta, joka oli järjestänyt heille jostain tyynyjä ja peitehuopia istuimiksi jäiselle autonlavalle. Mustine viiksineen ja arpiposkineen tyypilliseltä pelottavan näköiseltä mutta sisimmältään tunteikkaalta arokasakalta tuntunut Kostja oli ihastunut ikäistään aikuisemmän näköiseen Manjaan: mies oli hyräillyt slaavilaista melankoliaa henkivää 'Ajomiestä', kääntynyt myötäänsä kuskipukilla katsomaan surumielisin hymyin ja kysellen venäjäksi, oliko hän ehkä Kaukoidästä, kun oli korkeat poskipäät ja mustat viirusilmät. Saman reen kannoille tupannut, Manjan kanssa koulussa heidän ikäryhmänsä kauneimman tytön maineesta kilpaillut, ikäisekseen miehekkään Raunon suosiesta kateellinen Vuolammin Veera oli nähnyt ja kuullut sen ja tuijotteli häntä koko matkan miettien syytä pojan ihastumiseen tähän eikä häneen, vaikka hänelläkin oli mustat viirusilmät, kaukaa Suomesta tulleet rajavartijat sanoneet japanilaisen näköiseksi.

Suunnilleen Laatokan ja Äänisen välisen kannaksen puolivälissä, Petroskoista Syvärille ja Lotinanpeltoon johtavan tien varressa sijaitseva pienestä Vasoijärvestä nimensä saanut kylärähjä oli kokenut kaikkien kyllin lähellä Suomen rajaa olevien kylien kohtalon: siellä asuneet livviä puhuvat heidän venäjänkarjalaiset heimoveljensä, oli siirretty vuosia ennen sotaa Kaukasian vuoriseudulle tai Sipe-

riaan ja korvattu syvältä Venäjältä tuodulla slaavinkielisellä sekakansalla. Siihen kuuluva Interposolka, venäjäksi *Internatsionalnij posjolak*, 'kansainvälinen kylä', oli perustettu 20-luvulla Suomesta ja Pohjois-Amerikasta houkutelujen siirtolaisten metsätyökeskukseksi. Kapitalismiin pettynyttä punamielistä väkeä oli virrannut sinne maailmalta erityisesti pula-aikana parempien ansioiden ja ihmisarvoisemman yhteiskuntajärjestyksen toivossa, vanavedessä Suomesta paenneita punakaartilaisia. Heidän alettua menehtyä siellä kylmään ja nälkään sadoittain tulokkaita oli palannut lähtömaihinsa. 30-luvulla tapahtunut käänne nuoren Neuvostoliiton kansallisuuspolitiikassa oli toinen syy näiden savottakolhoosien tyhjentymiseen länsisiirtolaisista. Talvisodan aikaan siellä asui enää muutama amerikansuomalainen perhe. Osa noista työkansan diktatuurin maanpäällisenä paratiisina nähneistä vallankumousromantikoista oli rintamalla tai joutunut Stalinin etnisten puhdistuksien uhriksi, Siperiassa tai teloitettu.

Toista suojärveläisten evakuoitkohdetta, Äänisen pohjoiskulmalla Kontupohjassa olevaa Kaimaojan vankeileiriä suurempi Interposolka koostui kahdesta erillisestä kasarmikylästä. Seitsemänsataahenkinen ensimmäinen saapumiserä – samoilla pakkasilla sinne kyydittiin lisää melkein toinen mokoma venäläisten jalkoihin jääneitä rajalaisia – sijoitettiin niistä suurempaan. Sen muodostavat neljättötoista toinen toistaan isompaa harmaata hirsitaloa olivat Karjalan kansantasavallan kollektivisoinnin yhteydessä lakkautetun Suatnoin luostarin munkkiveljien asuntoja. Niiden ollessa tyhjillään ja lämmittämättä heidät ohjattiin ensimmäiseksi yöksi entiseen luostarikirkkoon, valtavankokoiseen novgorodilaistyyliiseen puurakennukseen, joka oli remontoitu henkilökunnan ja

paikallisten siviilien kokoontumistiloiksi ja hevostalleiksi. Kytissä pääoven yllä luki venäjäksi 'Vasoinjärven klubi'. Kaikki idän kirkon tunnusmerkit oli riisuttu, lukuunottamatta keskitornia vinoristeineen ja kultasipuleineen. Kai se oli heitetty sinne jonkinlaiseksi irvokkaaksi koristeeksi, muistoksi vallankumousta ja Leniniä edeltäneiltä taantumuksen ajoilta. Tai sitten kukaan vain ei ollut viitsinyt kavuta sitä hävittämään.

Kuin se olisi ollut suurin järkytys koko paikassa, he tojottivat sitä yksin silmin tungeksiessaan kampsuineen jonomuodostelmissa, vilusta hytisten, henkensä hädässä ja koppuraan jäätyneitä kuolleitaan ja rääkyviä lapsia kantauen entisen herranhuoneen lämpimiin. Täpäpästi kauhujen matkasta selvinneet, henkitoreissaan hilaavia matkakumppaneita välissään raahaavat nuoret naiset ristivät sen alla itsensä nöyryin kumarruksin. Lähisukulaisten kuoleman järkyttämä Manja, jolla oli täysi työ eväslaukkujen ja vaatenyyttien kantamisessa ja poskipäänsä palelluttaneen Siljan hoivaamisessa, tyrskähti itkuun katsoessaan kultaisena pakkastaivaan sinistä kirkkautta vasten sädehtivää sipulia ja ortodoksiristiä ilmeettömine kohmenaamoineen eläviltä ruumiilta tuntuvan satalukuisen rääsyläisjoukon yllä: vietyään heiltä ensin isänmaan, kotiseudun ja kodit ja koulut Stalinin Venäjä oli häväissyt sen, minkä varaan hän oli laskenut koko maailmankuvansa, ihmiskäsityksensä ja itsekunnioituksensa – äitivainaan osoittaman kristinuskon armoikkaamman, Kristuksen ja Jumalanäidin kauneutta ilmentävän muodon ja sen seitsemään sakramenttiin perustuvan elämäntavan: tuntui kuin sydän olisi revitty rinnasta.

Päälle päätteeksi hän kohtasi aulan tungoksessa ensimmäiseksi Veeran kaunaisen ja arvostelevan katseen – tämä oli jäänyt sinne järjestetyille sairaanhoitajien vastaanotolle

hoidattamaan paleltuneita poskiaan ja nenänpäätä. Mentään jonon jatkoksi vuottamaan Siljan pääsyä hoitoon paleltumisvammoineen hän kuuli tämän sanovan kahdelle lattialla maaten hoivavuoroaan odottavalle puolitutulle vanhuudenheikolle kaitajärveläisnaiselle naurusuin hänestä jotain, mistä hän oli erottavinaan sanat 'ryssän liehittelijä' ja 'horatsu'. Manjaa olisi huvittanut. Jostain syystä Veera ei pitänyt siitäkään, kun naiset utelivat heikolla äänellä, olivatko he siskoksia, kun olivat niin samannäköisiä.

Kasarmien nurkkaseinällä oli numero kuin kaupunkilaisaloissa kuunaan. Niiden lämmittäminen, ihme kyllä, oli aloitettu, mutta keskeytynyt polttopuiden puutteeseen. Matkasta paleltumisvammoitta selviytyneet vangit joutuivat oitis puuntekoon ja niitä lämmittämään. Muu joukko nukkui ensimmäisen yön pitkin poikin 'Vasojärven Klubin' lattioilla ja hevostalleissa. Kaikki eivät tosin mahtuneet panemaan pitkäseen, vaan nukkuivat istuallaan tai polvillaan, eräät jopa seinää vasten seisoen, mikä sekini tuntui ylellisyydeltä avolavalla paukkupakkasessa matkustamisen jälkeen. Heidät ohjattiin ameriksiirtolaisten rakentamisessa yli kaksikymmentä metriä pitkissä hirsitaloissa sijaitseviin asuntoihinsa heti aamulla niiden lämmitettyä asuinkelpoisiksi. Kukin kyläkunta tai sukupiiri pyrittiin sijoittamaan samaan rakennukseen, joka nimettiin kylänsä mukaan. Kukin perheen, ruokakunnan ja yksityisen vangen osoite määräytyi sillä perusteella – kuten Pajalanmäen perheiden tyyssijan, kaksikerroksisen parikymmentä metriä pitkän asuinkolossin nurkalle osoitteeksi tuli *Hyrskylä 3*.

Siinä vaiheessa selvisi syy kokonaisen kasarmikylän tyhjentymiseen länsisiirtolaisista: pitkän keskikäytävän kahden puolen olevat huoneet olivat pieniä, huonosti varustettuja ja vetoisia. Pienellä rautahellalla lämmitettävien

huoneiden ikkunat ja nurkat kiilsivät kuurassa ja asukkien henki höyrysi vielä yön kestäneen lämmittämisen jälkeen. Joka talossa ei ollut omaa ulkokäymälää, joten kymmenet miehet ja naiset ja lapset joutuivat käymään samassa hirveänhajuisessa yhteiskäymälässä toistensa nähden. Yhteinen saunan tapainen oli kerran viikossa, mutta muulloin oli peseydyttävä pesuvadissa. Vedet oli kannettava itse yhteiskaivosta tai lähteestä ja lämmitettävä kattiloissa hellalla. Huonekaluja oli vain pöydän virkaa toimittava kumottu puulaatikko tai milloin mistäkin materiaalista kyhätty pöytätapainen, kaikissa ei sitäkään. Nurkissa sänkyjen paikalla oli jäätyneitä ihmisulosteita ja virtsalätköitä edellisten asukkaiden jäljiltä. Harvoissa huoneissa patjoina olevissa juuttikankaasta tehdyissä repaleissa olkiposteissa oli niissäkin hiirien ja rottien pesiä. Missä oli sänkynä ikivanha puusohvan rotisko, sen kannen alta paljastui lieden lämmön virkistämiä lutikoita kuhisevia saumarakoja. Ruokailuvälineet oli lähteneet edellisten asukkaiden matkaan, mutta minne oli jäänyt kattilan rämä, ikivanha pannu tai samovaarin romu hellanperille, niistä lähti liikutettaessa vilistämään lauma torakoita. Sammalla rivettyjen seinähirsien raoista viipotti russakoiden tuntosarvia.

Kunkin huoneen asukasluku määräytyi siitä, montako ihmistä mahtui nukkumaan lattialla niin lähekkäin että väliin ei jäänyt juuri minkäänlaista rakoa liikkumatilaksi. Pienimpiinkin huoneisiin mahdutettiin sillä tavoin toistakymmentä asujaa, jotka koostuivat pikkuperheistä ja yksinäisistä ihmisistä. Suurimmissa huoneissa oli jopa puolenkymmentä viisilapsista perhettä. Moni joutui nukkumaan paljaalla lattialla ainoa mukaan saatu huovanräsy tai paksumpi talvivaate peittonaan, jokin vaateriepu vuoteenaan

ja reppu tai ryysynyytti päänalusenaan. Joka joutui nukkumaan jalat ulko-oven kynnystä vasten, heräsi varpaiden paleluun tuulen ja pakkasen päästessä hatarista ovirakenteista sisään. Pää oveen päin nukkuneella oli aamulla tukka kuurassa. Olot olivat otolliset täiden ja kirppujen leviämiselle, kaikki alkoivat haista.

Köyhimmät heistä olivat kehityksen siunauksista paitsi jäänyttä, syöpäläisiin tottunutta, tarpeensa lypsyreissulla navettaan tai nurkan taa tehnyttä vilun ja nälän ja kertaviikkoon lämmitettävien savusaunojen väkeä. Mutta hekin katsoivat tyrmistyneenä oloja, joissa heidän oli elätettävä perheensä kenties hyvinkin pitkään, ja kymmenien pahan nenällä ennen liikekannallepanoa raskaaksi tulleiden naisten synnyttävä lapsensa. Jermeitä parikymmentä vuotta nuorempi, mielestään hieno ja siisti Jermein Anni, intiimeistä oheispalveluistaan tunnetun parturiliikkeen emäntä, itki ääneen nähdessään kolmentoista sukulaisen ja naapurin kanssa jaettavan, *Hyrsylä 4:ssä* sijaitsevan viidentoista neliön asuinhuoneensa, jonka ainoa huonekalu oli yhdenmaattava luteinen sängynrämä. Hänelle tuli vielä Maksimaisen Nastin kanssa kiistaa, kumpi oli arvollisempi sitä nukkumaan. Seitsemissäkymmenissä oleva Hamutan Simana sanoi Annin ansaitsevan sänkypaikan, koska oli kaikessa kristillisen tasajaon kannalla ja lisäksi Nastia hoikempana mahtui hätätilanteessa toisen yhtä sutjakan vankiraukan kanssa saman peiton alle, varsinkin jos he asettuivat siihen selät vastakkain.

Ukko-Maksimaisen tavoin Simana, pahasuisten Hamutan poikain isä ja esikuva, oli Annin kanta-asiakkaita ja äksyä suulaanpuoleista Nastia pidetympi naapuri, joten tämä tyytyi vuolemaan nurkassa puulastuista joukolleen lusikan tapaisia surumielisin marttyyrinilmein. – Potkal

tavatakseh heboi persieh kiändäi, kyrpä mieles akku musikul sellän», hänen kuultiin kuitenkin motkottavan koreaksi pynttäytynttä punatukkaista uhkeapovista Annia mulkoillen. – Mih tuo Hyrskylän ruusu mänöö, häi loadii sinne bordellin. Surgie vai ku tänne jouvuimmo, konsu emmö ruotsimusikan kel piästä Annin ruusubalettia kassomaan.

– Elä sie zano, kehnolaine...

Simana ei nähnyt tai ei ollut näkevinään Jermein ja Maksimaisen silmäniskuja eikä kuullut näiden kihinöitä pakenemisesta sieltä ensitilassa Käkisalmen markkinoille ja sieltä muka Helsingin punaisten lyhtyjen kaduille.

Vuorokaudessa liki entiseksi itseksseen toipuneen, hiukan venäjää osaavan Pajurannan ansiosta Breloit, Tumanoffit, Kajoksiset ja Nekkokset –lapsineen kaksikymmentäneljä henkeä, pääsivät hänen kanssaan kolmenkymmenen neliön perheasuuntoon, joka oli jaettu väliseinillä ja sermeillä karsinamaisiin huonekoppeihin. Violeteista väritapeteista, pöydäntapaisesta ja tuolinrämästä ja keskimmäisessä huoneessa palomuurin kupeessa komeilevasta valurautaisesta hellauunista päätellen se oli ollut aiemmin jonkun merkittävämmän henkilön, ehkä leiripäällikön asuntona. Silti hekin joutuivat ensitöikseen lämmittämään pesuvedet, irrottamaan nurkista ja seinivieriltä puolisolaneita ruskeita läjjiä, kuuraamaan lattiat ja kantamaan sinne vajasta olkia ja heiniä makuusijoikseen. Manjaa vähemmän uskonnollisella, koulusta päästyään neidin elkeitä osoittaneella Klaudialla oli täysi työ oksennuksen pidättelyssä ja hänelle Rodilan Erkin päältä mustankipeän Vuolammin Veeran vahingoniloisen naureskelun sietämisessä korville läimäyttämättä.

Heidän huonekunnallaan oli lisäksi kaksi vainajaa ja liuta järkytyksen murtamia surevia omaisia huolenaan. Ateistisen neuvostohallinnon alaisessa kolhoosikylässä

kun ei ollut yleistä ruumishuonetta, vankeudessa menehtyneiden vihollismaan kansalaisten hautapaikka oli kiven takana ja kristilliset hautajaismenot luvan varassa. Stephanidan he saattoivat viedä kyynelin ja itkulauluin taloon kuuluvaan varastovajaan maahanpanoa odottamaan, mutta pikku Toivon kohdalla se ei tullut kysymykseen Outin takia; tämä kanteli elotonta lasta sylissä kouristuksenomaisin ottein kuin ei suostuisi luopumaan siitä koskaan. Toisten siivotessa asuntoa ja kantaessa puita ja vesiä ja hoivatessa lapsiaan ja vanhuksiaan hän istui solun ainoalla tuolilla pieni ihmiskäärö sylissä ja hyräili unilaulua vartaloaan huojutellen kuin elävälle vauvalle.

– Syliin tuo järetoin lapsensa määrättäi, joukossa voihkitiin. Fedan ja Annan mennessä Larjan ja Klaudian kanssa äitiä lohduttamaan tämä ei reagoinut mitenkään, katsoi kuin ventovieraita. Manjalle, joka lohdutti Outia supattamalla kaulasta ottaen, että tämä oli vasta kahdenkymmenenviiden ikäinen terve nainen ja saisi vielä monta lasta, hän sentään vastasi: – Ken luadii, da kenen kel?

– Kuibo ni kenen...? Onkos Seppo sitten kaatunut frontal (*rintama*), kui kuulin hänen voiveroittavan jo tulomatkul? Manja sanoi katsoen Pajurantaa suurin silmin. Oljista ja viholaissäkeistä peränurkkaan lattiavuodetta kyhäävä Pajuranta vilkuili Outia yhtä kummissaan ja tämän tilasta huolissaan.

– Kunhan hourii, mielivoimatoim gorurukku (*raukka*). Da kustabo häi olisi djielon suannu, ven'alainenko ilmoitaisi omaizil vihollisen kaatuneista. Omia kuollehiaankin hankiin pakana hautoaa da unohtaa. Juavelin paganristikanzu, en paremmin pagise.

– Jospa häi sitä tarkoittaa, ga... Larja supatti muisuttuaen heitä järkytyksen sekoittaman Outin uhkailusta

hypätä kuormurin lavalta lapsensa ruumis sylissään kuolemaan. Äitipuolena hän kesti tämän murtumisen jopa paremmin kuin Klaudia, joka kanssa oli kolmesta Tumanoffille tekemästään lapsesta ensimmäinen. – Muga häi izel surmun loatii, tyhjä eleä, ku lapsosen otti Jumal iänigusih, isä Seppo tapettu rindamal da...

Tytöt, jotka olivat kauhistukseksen kuulleet sen itsekin, katselivat Outia toivottomin päänpudistuksin ja huolissaan tämän selviytymisestä elolle. Reipasluontoisen ja synkimmästäkin asiasta lystäilyn aihetta löytäneen opettajan, Pajalanmäen yhteisön ilopillerin ja sen ehkä järkevimmän naisen näkeminen siinä tilassa oli heille lähes yhtä suuri järkytys kuin isoäidin menehtyminen. Hädässään muuta keksimättä he menivät heti tilaisuuden tullen kuiskimaan 'Pajulle' – joksi oppilaat sanoivat Pajurantaa – voisiko tämä ehkä tehdä jotain nuoremman kollegansa elämänuskon elvyttämiseksi ja tämän palauttamiseksi entiseksi itsekseen, isänmaallisuudesta kuulun Sortavalan seminaarin kasvatiksi, joka johdattaisi toisiakin onnettomuuksien ja vaikeuksien yli milloin räväkällä huumorillaan, milloin suorasukaisilla tokaisuillaan tai lausumalla Sepon tavoin runoja. Heidän papinkorvikkeensa ehti vain höpistä hätäpäissään jotain Jumalaan ja raamatunsanaan turvautumisesta, kun pöydän alta kuului äkkiä sinne Erkki-veljensä kanssa leikkimään menneen kolmevuotiaan Siljan ilakointia:

– Emä-Moarii! Samanmoine Emä-Moarie kui kirikön obrasas.

Parikymmentä silmäparia rävähti selälleen. Säikähtäneestä hiljaisuudesta kuului vain kuumesairaana Porokan muorin voihketta, vuoden ikäinen Nekkosen Kalevi kitisi nurkkapedillä ja tuoli nasahteli rytmikkäästi Outin alla

hänen tuudittaessa pientä ihmisnyyttiä uneen huojutellen mielipuolen katsein itseään edestakaisin.

– Midä kummoa ne nuo lapset tuospäi stolan (*pöytä*) oal...!

Ihmettelyitä seurasi kalahdus, kun Pajuranta nosti pöydän lasten päältä ja laski sen ylösalaisin lattiavuoteelleen. Hetken päästä sen ympärillä kuukki rinki yhä tulomatkan kauhuja poteva ihmisiä, ilmeettömine kasvoineen kuin eläviä ruumiita, katselemassa puisen pöydänkannen alapuolelta paljastunutta, haalistuneenakin silmähivelevän kaunista ikonin osaa. Siitä erotti juuri ja juuri, että se esitti pitkäviittaista lempeäkasvoista naista sädekehä tumman pään ympärillä ja alaston vastasyntynyt sylissä.

Paju ei ollut uskoa silmiään, kädet tekivät ristinmerkin kuin itsestään. – Osa suurempaa obrasaa, tehty varmaan samasta luostarikirkon ikonostaasista kuin sen paskahuus... yhteiskäymälän reikäistuon, missä myö eglen... hän ajatteli ääneen, miettien vimmatusti keinoa, millä saisi yllätyslöydöksestä irti jotain, mikä olisi palauttanut Outin elävien kirjoihin. – Ryssä on ryssä hos vois paistettaisiin, ei voi muuta pa'ista. Kristuksen kirkastumiselle pyhityn luostarin muutti kapakaksi ja hevostalliksi. Kuten kuulumme sen amerikansuomalaisen siirtolaisen kertovan päissään mennä yönä entisessä kirkos... tai kuuli ken oli valvehil da kuulemassa. Seissemänkymmendy munkkia lähetettiin pakkotyöhön Baikal-järvelle, yheksän da pappi hukutettiin avantoon, gu eivät myöntäneet toveksi Kremlin julistusta, ga uskonto olloh huumausainetta rahvahal. Raamatut ja muut pyhät kirjat poltettiin. Alttaritaulu sai kunnian päästä yleisen käymälän reikäistuimeksi. Näimme omin silminkin: jäätyneen virtsan ja rehellisen ihmispaskun vallassa olevat reiät komeilevat juuri sillä

kohtaa, missä oli kaiketi näkynyt Kristukseksi kirkastettu Jeesus kaikessa kunniansaan, ollut myös Mooses laintauluineen ja pakanakuningas Ahabin vainoama profeetta Elia istunut Keritinpuruolla nauttimassa kaarneiden tuomaa ruokaa. Aijajai sitä veliven'jalaista. No, jumalansynnyttäjän ikonista tehtiin sentään pöytä...

Opettaja kumartui poimimaan tyynyn virkaa toimitavan eväsrepun alle kätkemänsä raamatun selattavakseen, ääni hiljeni lähes kuiskaukseksi: – ...joka sattui juuri meille osoitettuun huoneeseen, jonka tapeteissa on äijänpäivyn liturgiset värit. Ja jonka asukkaaksi sattui yli tuhannesta Suatnoin vangista juuri tietyt henkilöt, ensimmäisten marttyyrina kuolleiden kahden suomenkarjalaisen omaiset, ja Manja Malanjan tytär Breloi, äitinsä kauneuden ja totisen jumalanhimisen hyvän ja viisaan sydämen perinyt tuleva opettaja, jonka hänen äitivainajansa uskoi ---!

Hän vaikeni ja tuijotti pyhäinkuvaa kuin järki pysähtyneenä, käsi teki ristinmerkin kuin itsestään. Sitten kohotti hitaasti kasvonsa ja katsoi ensin Outia, sen jälkeen Manjaa ja lopuksi kaikkia huoneessa ja ovilla oleivia vankitovereita avattu raamattu käsissään kuin pappi seurakuntaansa.

– Eli tämän täytyy olla merkki, hän kuiskasi Outia katsoen: – Pyhä ilmoitus, että mitä tahansa meille täällä tapahtuu, me pelastumme, Suomi voittaa. Koska kansojen Jumala, Karitsa ja jumalanäiti ovat tässä sodassa kristityn lännen puolella. Taivaan vahvuus on johdattava meidät takaisin ehkä jo ennen kesää kotiin Suojärvelle... tai ainakin Suomeen. Jos ei muu, niin sen toivo ja odottaminen riittää syyksi elää ja kestää tämä ihmisarvoa loukkaava ja Jumalaa pilkkaava paikka. *»Ja Smyrnan seurakunnan enkelille kirjoita: 'Näin sanoo ensimmäinen ja viimeinen,*

joka kuoli ja virkosi elämään: Minä tiedän sinun ahdistuksesi ja köyhyytesi – sinä olet kuitenkin rikas – ja mitä pilkkaa sinä kärsit niiltä, jotka sanovat olevansa juutalaisia, eivätkä ole, vaan ovat saatanan synagooga. Älä pelkää sitä, mitä tulet kärsimään. Katso, perkele on heittävä muutamia teistä vankeuteen, että teidät pantaisiin koetukselle, ja teidän on oltava ahdistuksessa kymmenen päivää. Ole uskollinen kuolemaan asti, niin minä annan sinulle elämän kruunun. Jolla on korva, se kuulכון, mitä Henki seurakunnille sanoo. Sitä joka voittaa, ei toinen kuolema vahingoita.'

Opettaja hymyili vesissäsilmin nostaessaan pöydän takaisin jaloilleen. – Oltaiskohan me muuten ilman Siljaa koskaan huomattu, että saamme syödä ja juoda täälläkin pyhäältä pöydältä. Jumalansynnyttäjän, Puhtaimman neitsen siunaamalta pöydältä.

Kahden ja puolen vuoden ikäistä Siljaa ujostutti kaikkien katsoessa ja hän kapsahti ylpeänä nauravan Manjan syliin. – Passibo, meidän 'nuorena nukkuneemme', tai pikemmin varhain heränneemme. Passibo myös isällesi ja äidillesi, joita saamme kiittää olemassaolostasi, ylen äijyl passibo, Paju sanoi työntäen raamatun repemästä oljilla täytetyn postelinkuoren sisään. Outin järjenvalon lopullisen katoamisen pelosta järjestetty hartaushetki ikonilöydöksen äärellä oli ohi. Sietokyvyn rajat ylittävien koettelemuksien murtama väki jatkoi unissakävijän vaistomaisuudella elämänsä tekemistä niin kotoisaksi kuin se oli mahdollista niissä oloissa ja niistä tarpeista.

– Onko tuo nyt niin kaunis da nerokas? Samanluadunnen vinosilmäine mustu noita-akku da lukutoukka, tuleva huoru ku Malanja. Muga kui ikuinen neitsyt vielä, Manja vielä kuuli omaa siskonpedin tekoa jatkavan Veeran sanovan hänestä pilkallisesti nauraen hiljaa Nekkosen Nastille

kuin olisi ajatellut koko ajan vain sitä, kun Paju oli sanonut häntä kauniiksi ja viisaaksi. Puhuu hänestä jo toisen keran vuorokauden sisällä pahaa, kateellisempi kuin hän oli käsittänyt, Manja ajatteli Veerasta. Olematta kuulevinaan hän laittoi kaksi salaa eväsnyyttiin sujauttamaansa lempikirjaa, 'Genoveevan' ja 'Siljan' samaan pinkkaan puolityhjän Muistoja-kirjasen kanssa Klaudian Anna-kirjojen viereen yhteisen siskonpedin päänpohjissa. Klaudia asetteli paksua käsinalettua kynttilää lasipurkkiin yöpöydän virkaa toimittavan vanerisen matkalaukun päälle ajatellen ääneen, mahtoiko vapaaehtoisena rintamalle lähtenyt Rodilan Erkki olla enää elävien kirjoissa. Vilkaistuaan Pajurantaa hän supisi Manjalle ja Zojalle naurunkiherryksin, että enemmän kuin jumalista ja neitsytmarioista, hän sai syyn ja tarkoituksen ja voimaa elämään Avonlean Gilbertiltä tuntuvan Erkin sinisilmien ja paksujen käsivarsien muistelemisesta.

– Eipäs kun Konttisen Saulin hanurista ja tanssijalasta, Nekkosen Zoja kihisi karjalaksi mallaten, miltä tuntui maata ruumenilla täytetystä juuttisäkistä tehty tyyny pään alla. – Tai Pääskyvuoren Heiman leveistä hartioista ja kultatukasta ja....

– Ja Manja tietysti erään 'Sotilaspojan' laulajan sametisilmistä ja rakkauskirjeestä? tytöt naureksivat kyyristellen isokokoisen Maksimaisen takana ettei Paju ja Larja olisi nähneet. – Vai ootko todella vielä niin lapsi että ikonista tehty pöytä riittää syyksi elää ja kestää täällä ryssän pers...

– Lasten kaltainen on taivasten valtakunta. Enkä minä siitä kirjeestä... Sitäpaitsi kirjoittajahan on kuollut. Lähti joululta venäläisten ratatöihin Hautavaaraan setänsä kanssa, ja kuulin jotta olisi molemmat ammuttu. Hämynen

Jevdokia Hautavaarasta oli tietävinään kun kaivolla aamu-
sella juteltiin. Muka yrittivät paeta ja...

Hämärä tarve sai Manjan kuitenkin illemmalla tilanteen
rauhoituttua lukemaan kirjeen, jonka Markovin Rauno oli
sujauttanut joulun alla Pajalassa esiliinan taskuun. Hän oli
lukevinaan siskonpedillä serkkutyttöjen kesässä 'Siljaa'
mutta lukikin sen välissä vankileirille tuomaansa kirjela-
pusta, itkeä tuhertaen peiton alla.

*»Rakas ystäväni Manja! Äitini mielestä olemme liian lap-
sia seurustelemaan ja tapaamaan toisiamme. Olen lisäksi
ollut ponomari ja aion pyrkiä ensi tilassa Sortavalan ort.
pappiseminaariin. Joten lähetän joulun toivotuksen sinulle
kirjeen välityksellä. Samalla, ilmoitan haluni että et unoh-
taisi minua, minne hyvänsä tämä kauhea sota meidät vie.
Minä en unohda sinua koskaan. Olet usein ajatuksissani.
Toissayönä näin unta että olit vaimoni ja meillä oli kolme
lasta. Asuimme jossain, mikä ei ollut Hyrsylä eikä edes Suo-
järvi. Ehkä olimme Italiassa, unelmieni maassa ja kau-
neimman joululaulun, Sylvian joululaulun tapahtuma-
paikalla...»*

'Sylvian joululaulun' sijaan hän lauloi mielessään 'Soti-
laspoikaa', jonka suojeluskunnan poikaosastoon liittynyt
Rauno oli esittänyt itsenäisyyden 20-vuotisjuhlissa valistus-
talolla niin uljaasti sointuvalla pojanäänellä, takakenoisin
päin ja erikoisen kauniit ruskeat silmät loistaen, että Manja
oli tuntenut kuin vilunväreitä ja vavahdellut kauttaaltaan
ilon ja ylpeyden itkua pidätellessään. Lähistöllä istunut,
samassa tilaisuudessa Runebergin 'von Döbelnin' lausunut
Seppo oli katsellut häntä Outin takaa huolestuneesti.

*Hattunsa muistan töyhtöineen
ja muodon ahavoituneen,*

*ja kulmakarvat varjoineen
ne muistan ainiaan, ne muistan ainiaan...*

Hänen kyynelehtiessään peiton alla sinne nukahtanut Silja kainalossaan Varpalahden Sanni tuli talojen yhteisestä halkovajasta puunhausta kuuluttaen suureen ääneen, että kaksi raihnasta naista ja vajaan vuoden ikäinen tyttö olivat kuolleet edellisenä yönä entisen kirkon lattialle. Kolmen pahoin kylmettyneen hauraan vanhuksen, ignoilalaisen miehen ja Vegaruksesta olevan 89-vuotiaan naisen ei lisäksi uskottu selviävän yön yli. Manjan kysellessä Sannilta kuolleista naisista tarkemmin ilmeni, että he olivat ne vanhukset, joille Veera oli haukkunut häntä klubin aulassa.

— — —

Niin alkoi elämä vankileirillä. Alkukangertelun jälkeen kullekin työkuontoiselle perheenjäsenelle huonekunnassaan vakiintui omat päivittäiset tehtävänsä, niin että he tekivät ne kenenkään erikseen käskemättä: Breloilla perheenpää oli itseoikeutusti vanhin, Natalia täti, joka vastasi ruokatarpeiden hankkimisesta ja ruuanlaitosta yhdessä Manjan kanssa – sikäli kuin mukaan saaduista niukoista kotieväistä ja 'talon' puolesta tarjottavassa, lähinnä kalansuolavedestä ja leipäkyrsästä koostuvassa ruokavaranossa oli mitään laittamista. Siivoamisista, astianpesuista, pyykkäamisestä ja muista välttämättömistä taloustöistä vastasi Manja yhdeksänvuotiaan Annan avustamana. Kaksitoistavuotias isokokoinen Vilho, käytännössä Ville, huolehti raskaimmista töistä, kuten vesien kannosta, puunteosta ja halkojen kantamisesta vajasta uunien ja hellojen eteen. Seitsenvuotias Erkki auttoi häntä niissä minkä jaksoi ja viitsi ja kerkesi päätehtäviltään, leikeiltään ja Sil-

jan perään katsomiselta silloin, kun tämän äidin korvikkeella, Manjalla oli muuta tähdellistä tekemistä, vaatteiden korjaamista, villasukkien ja lapasten parsimista tai muuta.

Niinpä hän saattoi kirjoittaa myöhään illalla kuolevan vanhuksen vaikerrusta ja erään mielisairaahan ukon huudot korvissaan salaa peitonliepeen alla Muistoja-vihkoseen tavanomaisen runovärssyn sijaan:

»Interposolka helmik. 11. päivänä 1940. Rakas äiti siellä Kristoksen ja Puhtaimman neitsyeen armovarjeluksessa. Kolmas aamu Posolkassa, ja jo kuusi kuollut. Kohta saanen minäkin tuntea käsivartesi ja hiustesi tuoksun. Siihen asti koetetaan kuitenkin pärjätä, ja minä pidän Siljasta niin hyvää huolta kuin vähänkin pystyn ja äidinkorvikkeelle kuuluu. Varmistuneen jälleennäkemisemme ihanassa toivossa ristin itseni. Herra armahda, Herra armahda, Herra armahda meitä syntisiä.»

Posolkan – joksi leirin nimi vakiintui heidän puheissaan – osoittautuminen Karjalan Sosialistisen kansantasavallan hallinnoimaksi yhteisöksi säännöllisin väliajoin järjestettyine yhteisine kokouksineen ja tiedotustilaisuuksineen, ellei muuta, hälvensi heidän pelkojaan joutumisesta teloitusr ryhmän eteen. Venäläiskomennon vähemmän synkistä aikeista heitä kohtaan todisti myös komendantin toimistossa alkaneet kuulustelut – ammuttavia sotavankejako nuo olisivat kuulustelleet. Niiden tarkoituksena oli päästä joukossa lymyävien suojeluskuntalaisten jäljille. Samalla vankilajohto etsi yhteistyökykyisiä ja -haluisia henkilöitä samanlaisten avustuksien jaosta ja muusta vankien huollosta vastaavien kyläkomiteoiden muodostamista varten kuin miehitysajan Suojärvellä. Tammivuori ja Vuolammin Matti valittiin Hirsylän kyläkomiteaan

väkensä tuntevan sopuisan järkimiehen ominaisuudessa, Kasan Hertta siksi että oli paljastunut haastattelussa Neuvostoliittoon myötämielisesti suhtautuvaksi sosialidemokraatiksi. Suojeluskuntakytköksistä epäiltyä Pajurantaa ei siihen valittu tämän kovasta hingusta huolimatta.

Myös leirijohdon pelättyä luottavaisempi ja sallivampi suhtautuminen heihin lievensi hieman paikan ankeutta: vartiomiehinä toimivia miliisejä majaili pienessä kasarmissaan tuskin viittatoista enempää. Heitä liikkui parakkikylän alueella harvakseltaan ja silloinkin he välttivät tulemasta sisälle vankien asuntoihin – kessun ja mahorkkasätkän sekaista seiniinkin syöpynyttä ihmisen jätöksien hajuako lie pakoilleet. Kulkuluvan hankittuaan he saivat käydä melko vapaasti ostoksilla leirikaupassa, jossa marka yllättäen kelpasi maksuvälineeksi. Komendantti Voronov sanoikin sitä siirtoleiriksi tai valtion metsäkombinaatiksi ja heitä 'sovetin rahvaaksi', mikä tarkoitti puolivalmiita neuvostokansalaisen tekeleitä. Saivathan he elää omissa oloissaan ja käydä metsätöissä viidenkin kilometrien päässä vartiotorin pyssymiehistä, jopa nauttivat työstään pientä palkkaa.

– Pärkkele, te Manjerheimin ja Jeesus-huijarin kätyrit ja valkosuomalaiset koirat, mustine runsaine hiuksineen, pujopartoineen ja sangattomine rilleineen huvittavassa määrin nuoren Trotskin oloinen Voronov karjahti venäjänkarjalaiselta vaimolta oppimallaan huonolla suomella Pajurannalle, kun tämä kinusi kuulustelutilannetta hyväksikäyttäen valtiolta peräti kahta hautapaikkaa ja hautajaislupaa. Varmuuden vuoksi tämä kiitti komendanttia kirkonkappaleesta tehdystä 'hurskaasta' ruokapöydästä ja lupasi olla yrittämättä pako. »Mitenpä me pakenisimmekaan, rakas ystävä, ja minne. Eurooppaa suuremmasta maasta, jota var-

tioi kaikkia maailman tykkeitä ja pyssymiehiä ja susikoiria paremmin aikoinaan itse Napoleonin maailmanvalloittaja-armeijan kukistanut Äiti Venäjän talvi.»

Niin kaikki työkuntoiset vangit, ikään ja sukupuoleen katsomatta, alkoivat heti kynnelle kyettyään käydä metsätöissä joukkonsa toimeentulon turvaamiseksi. Edes Rodilan, Tammivuoren ja Hämylän kaltaisten Hyrsylänmutkan suurimpien talojen isäntäväki kun ei ollut saanut sekasortoisissa lähtötunnelmissa mukaansa kuin korkeintaan kuukauden eväät, rahavarat jääneet poltettuun Suojärven Osuuskassaan tai kätkeyty kotitanhuville mahdollista paluuta odottamaan. Raavaiden miesten puutteessa jopa keskenkasvuiset pojat ja vahvatekoiset 12–13-vuotiaat tytöt kulkivat päivittäin Vasojärven salolla tekemässä milloin polttopuita, milloin tukkeja, milloin puupalikoita, joita käytettiin häikäpönttöautoissa ja traktoreiden kaasugeneraattoreissa. Palkka oli puolimuodollinen ja riitti tuskin savottalaisten ostoeväisiin, mutta sekin antoi toivoa toivottomuuteen, säästihän se kotieväitä niitä erityisen kipeästi tarvitsevien kasvavien lasten suihin.

Perustettujen kyläkomiteoiden kautta kaikille jaettiin ilmaiseksi Milk-maitojauhetta ja mustaa ruisleipää, 'ryssänlimppua' ja kuivatusta roskakaloista tehtyä suurustamatonta keittoa, jota pisteltiin kapustamaisen paksuilla alumiinilusikoilla. Työkyvyttömille ja suuriperheisille vangeille maksettiin viiden markan päivärahaa, millä he saattoivat ostaa leirikaupasta rehujauhosta tehdyn leivän lisäksi kahvia ja toppasokeria, hirssi- ja kauraryynejä, joskus laardiakin, kalaa ja mahorkkatupakkaa. Halukkailla oli mahdollisuus kalastaa Vasojärvestä lisäsärvintä pöytänsä. Tosin siitä sai parhaastaan vain piikikkäitä kiiskejä.

Vinoristin kansa
Väkevän evakkoeepoksen toinen romaani

HEIKKI TURUNEN

"Tietäisittepä, mitä meidän täytyi sietää ja mistä kaikesta piti luopua, että hyväksyttäisiin rakentamaan tätä maata 'oikeiden' suomalaisten rimmalla!"

– Ortodoksi-Karjalan evakko

LAATOKANKARJALAISTEN EVAKKOJEN sijoittaminen ja sulauttaminen sodanjälkeiseen Suomeen on lukuisten kirjojen, kaskujen ja laulujen aiheeksi päässyt tapahtuma. Mutta vaikka monen mielestä valtio hoiti asian mallikkaasti, ei ortodoksikarjalaisten sulauttaminen eriuskoiseen ja -kieliseen valtaväestöön todellakaan ollut pelkkää voittokulkua. Sodan runtelemilta mailta tulleita suomalaisia vieroksuttiin kansan keskuudessa.

Heikki Turunen paljastaa kertomuksessaan, joka on yhtä riipaiseva ja hykerryttävä kuin runollinenkin, häveten vaietut asiat jälleenrakennusajoilta, pyöreät sata täyttävän Suomen kaikkien aikojen kenties uljaimmalta ajalta.

		 9 789510 427804
www.wsoy.fi	84.2	ISBN 978-951-0-42780-4